

**YAYGIN VE
YOĞUN
VERGİ
DENETİMLERİ
SIRASINDA
MÜSTAHSİL
MALLARININ
DENETİMİNDE
KARŞILAŞILAN
ZORLUKLAR VE
BİR ÖNERİ**

Haydar ÇAMALAN
Vergi Denetmen Yardımcısı

I - Giriş

3

065 sayılı KDV Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1985 yılından beri Maliye Bakanlığı tarafından düzenli olarak yoğun ve yaygın vergi denetimi programları düzenlenerek belge düzeni yerleştirilmeye ve vergi kayıp-kaçağı en aza indirilmeye çalışılmaktadır.

Yoğun ve yaygın vergi denetimi programları işyerlerinde fiili envanter ve hasılat tesbitleri, mal ve hizmet alışverişlerinde belge düzeninin kontrolü için şehir içi denetimler ile karayolları üzerinde yol denetimleri şeklinde icra edilmektedir.

Bu denetimler bir inceleme elemanının koordinasyon ve gözetiminde yoklama memurları tarafından yapılmaktadır.

II - YAPILAN DENETİMLERİN ETKİNLİĞİ:

Yoğun ve yaygın vergi denetimlerinde esas olarak belge düzenleme alışkanlığının yerleştirilmesi amaçlanmıştır. Geçen yıllar içerisinde belge düzenleme ve alma alışkanlığı vergi iadesi rejimi, Maliye Bakanlığı'nın propagandası ve denetim programları ile belli bir düzeyde yerleştirilmiştir.

Burada yazımızın konusu olan vergi denetimlerinin sonuçlarına Adana İli bazında bazı rakamlarla bakabiliriz.

Tablo I. Adana İlinde Vergi Mükelleflerinin Dağılımı

	1991 Yılı
Kurumlar Vergisi Mükellefleri Sayısı	3246
Gerçek Usulde Gelir Vergisi Mükellefleri Sayısı	58539
Götürü Usulde Gelir Vergisi Mükellefleri Sayısı	35938
Toplam	97723

Kaynak: Vergi İstatistikleri Yıllığı 1982-1991

Tablo II. Adana İlinde Vergi Denetimi Programlarına İştirak Eden Personel

	1991	1992	1993	1994
Vergi Denetmeni Sayısı	429	349	279	415
Yoklama Memuru Sayısı	1490	1821	1792	1706
Toplam	1919	2170	2071	2121

– Rakamlar yıllık kümülatif olarak derlenmiştir.

– Kaynak; Vergi Denetmenleri Bürosu Başkanlığı İstatistikleri.

Tablo III. Adana İlinde Yoğun ve Yaygın Vergi Denetimleri Sonuçları;

	1991	1992	1993	1994
Denetlenen Mükellef Sayısı	149633	286782	228597	226761
Düzen. Cezalı Tutanak Sayısı	19135	31773	40806	35054
Kesilen Ceza Tut. (Milyon TL.)	1410	3179	5801	23231

– Kaynak; Vergi Denetmenleri Bürosu Başkanlığı İstatistikleri.

1991-1994 yılları içinde mükellef sayısındaki değişmelerin büyük olmadığı tahmin edilmektedir. Bu yıllar içinde denetimlere katılan personel sayısı fazla değişmemesine karşılık denetlenen mükellef sayısı 1991 yılına göre diğer yıllarda artmıştır. Buna paralel olarak cezalı tutanak sayısı ve kesilen cezalar anlamlı bir şekilde artmıştır. Bu artışta rol oynayan etkenler şu şekilde sayılabilir.

- 1 - Vergi Kanunlarında belli edilen ceza tutarlarının arttırılması,
- 2 - Enflasyon vb. nedenlerle vergi ziyasına yönelik teşebbüslerin artması,
- 3 - Denetime katılan personelin hizmet içi eğitimlerle bilgi ve tecrübesinin artması nedeniyle daha etkin denetim yapılması, olarak sayılabilir.

III - ZİRAİ KAZANÇ SAHİPLERİ - VERGİ DENETİMİ

Yoğun ve yaygın vergi denetim programları çerçevesinde yapılan yol denetim çalışmalarında en sık karşılaşılan sorun müstahsil mallarının denetimi olmaktadır.

Yapılan vergi denetimlerinde 173 Nolu V.U.K. Genel Tebliği uyarınca sevk edilen emteanın sevk irsaliyesi ve sevk irsaliyesi yerine geçecek sevk belgesi aranmaktadır. Sevk irsaliyesi olmayan araçlar, belgesi tamamlanana kadar trafikten men edilmektedir. Daha sonra belge tamamlanınca araç serbest bırakılmaktadır.

Denetim sırasında durdurulan araçta sevk edilen emtea vergi muafiyetinden yararlanan veya defter tutmayan çiftçiler tarafından taşındığının beyan edilmesi halinde vergi denetmeni tarafından VUK'nun 148. maddesine göre bilgi isteme tutanağı tanzim edilmekte ve araç trafiğe bırakılmaktadır.

Ancak bu konu uygulamada denetim noktalarında sıkıntı yaratmaktadır. Şöyle ki; taşınan ürünün çiftçi malı mı yoksa sebze komisyoncusunun malı mı olduğu tam olarak ayırt edilememektedir. Belediye Hal Kanununa tabi komisyoncularda tarlada veya sera da satın aldıkları ürünlerin çiftçi malı olduğunu iddia etmektedirler. İddialarını belgelemek içinde köy muhtarları ilçelerde mahalle muhtarları, hatta belediyelerden taşınan zirai ürünün çiftçi ilçelerde mahalle muhtarları, hatta belediyelerden taşınan zirai ürünün çiftçi malı olduğuna dair "İlmuhaber", "Müstahsil Yol Belgesi" çoğu zamanda sıradan bir kağıt parçası üzerine yazılmış ne olduğu ne yazdığı anlaşılamayan, muhtarlar tarafından imza edilmiş kağıtlarla gelmektedirler.

Herkesçe bilindiği gibi muhtarların sabit bir gelirleri veya maaşları bulunmamaktadır. Bu tür belge taleplerinde mühür parası olarak ücret almaktadırlar. Bu nedenle köylerinde ikamet etmeyen kişilere dahi belge düzenleyebilmektedirler. Bu bazen ekonomik kaygılarla, bazen de hatırlı kişilerin zorlamasıyla olmaktadır. Tabi ürün kendi köylerinden çıktığı için ürünün tarlada veya komisyonda satılmasının önemini ayırtetmek gibi bir zorunlulukları bulunmamaktadır.

Bu tür belgelerle gelen zirai ürünlere düzenlenen bilgi isteme tutanaklarında adına tutanak düzenlenen kişiye (Daha çok da taşımacıya) VUK'nun 14. maddesi uyarınca süre verilmektedir. Verilen sürenin sonunda taşınan ürünün akibeti hakkında bilgi vermeyenlere özel usulsüzlük cezası önerilmektedir. Yapılan işlem çoğunlukla hem ineleme elemanı açısından hem de idare açısından emek-zaman kaybı ve bir sürü yazışmalara neden olmaktadır.

ZİRAİ ÜRÜNLERİN BELGE DÜZENİNE DAHİL OLMASI KONUSUNDA ÖNERİMİZ

Zirai ürün zirai kazancın alanından ticari kazancın alanına geçerken ticari kazanç sahibi (komisyoncu-tüccar) müstahsil makbuzu düzenleyerek ürünü satın almaktadır. Daha sonraki aşamalarda sevk irsaliyesi ve fatura kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi zirai kazanç ürünün çiftçi tarafından ekilmesi-hasat edilmesi-satılmak üzere taşınması aşamalarını kapsamaktadır. Çiftçinin bu aşamalardaki giderleri ile sonuçta elde ettiği hasılatı arasındaki fark zirai kazancı oluşturmaktadır.

Vergiden muaf veya defter tutmayan çiftçinin ürününü satmak üzere naklettiği sırada düzenlemesi gereken herhangi bir belge bulunmamaktadır. Bu nedenle ortaya çıkan karışıklık sırasında zirai gelir vergisi tevkifatı ve KDV ziyayı oluşmaktadır. Bu durum sahte ve muhteviyatı itibariyle yanıltıcı vesika kullanılmasını teşvik etmektedir. Bütün bunların önlenmesi için VUK'nun mük. 257. maddesinin Maliye Bakanlığına verdiği yetkiye istinaden aşağıda önerdiğimiz biçimde veya daha da geliştirilebilecek bir belgenin çiftçilere ait zirai ürünlerin taşınması sırasında araçta bulundurulması yararlı olacaktır.

– Belgenin ismi değişik şekillerde olabilir. Müstahsil yol belgesi v.b.

– Belge seri ve sıra numaralı Maliye Bakanlığı amblemleri olarak anlaşmalı matbaalar tarafından veya Defterdarlıklar tarafından bastırılıp köy muhtarlarına veya ziraat odalarına zimmet karşılığı teslim edilip, kullanılan ciltler kontrol için alınmalı beş yıl saklandıktan sonra imha edilmeli,

– Belgede hangi il ilçe-köy muhtarlığı tarafından düzenlendiği,

– Satıcının adı soyadı - köy kütük numarası,

– Alıcının adı soyadı, adresi, vergi dairesi, hesap no,

– Ürünün cinsi, tahmini miktarı, fiyatı

Bu bilgileri ve ilave edilebilecek diğler bilgileri ihtiva eden sevk belgesi nakliye sırasında araçta bulundurulacak, denetimler sırasında ibraz edilecektir. Bunlar 3 nüshalı olarak bastırılıp birinci nüshası taşıtta, ikinci nüsha maliye denetimi, 3. nüsha dip koçan olarak saklanacaktır.

Dip koçan nüshası ekim-sayım beyanına benzer bir çiftçi kütüğüne kaydedilecektir. Çiftçi kütüğü defterinde her çiftçi için bir veya yeterli kadar sayfa ayrılacak, ekim-sayım beyanları bu deftere işlenecektir. Yukarıda bahsettiğimiz sevk belgesinin dip koçanında yer alan bilgilerde bu deftere kaydedilecektir. Defter muhtarlıklar, ziraat odaları tarafından vergi incelemelerine esas olmak üzere muhafaza süresince saklanacaktır.

Denetimler sırasında alınan sevk belgeleri gerektiğinde incelenmek üzere vergi dairelerince saklanacaktır.

Bu belgelerin düzenlenmesini özendirmek amacıyla muhtarlara ve ziraat odalarına belge başına belli bir ücret alma izni verilmeli ve bilgilerin doğruluğundan muhtarlar ve ziraat odaları ile yöneticileri müteselsil sorumlu tutulmalıdır.

Denetim sırasında görülerek arkasına görülmüştür, kaşesi vurulan belgeler akibetlerinin ne olduğı konusunda denetim yapan birine gönderilerek alıkonan maliye nüshası ile birleştirilmesi sağlanmalıdır. Muhtar veya ziraat odasının düzenlediğı belgelerin cevapları olan müstahsil makbuzları veya komisyoncu faturaları da sonuçta çiftçi kütüğüne işlenerek sevk belgelerinin karşılıkları kapatılmalıdır.

SONUÇ

Yoğun ve yaygın vergi denetimleri ile amaçlanan vergi kaybının önlenmesi ve belge düzeninin yerleştirilmesi olduğundan, büyük ölçüde sahte belge ticaretine konu olan zirai ürün piyasasının belge düzenine oturtulması bir zorunluluk olarak durmaktadır.

Çiftçi malı zirai ürünlerin taşınması sırasında çiftçilerinde belge ibraz etmeleri zorunlu hale getirilmelidir. Aksi takdirde çiftçi malı ile tüccar malını birbirinden ayırtetmek çok güç olmaktadır. Bu durum hem emek-zaman kaybına neden olmakta hem de sahte belge düzenlemeyi alışkanlık haline getirmektedir.